

সম্প্রসাৰণ বুলেটিন নং-কৃঃ বিঃ কেঃ গোলাঘাট-১১/২০০৭

আছ ধানৰ বিজ্ঞানসন্মত কৃষি প্ৰণালী

ড°অভিজিৎ শৰ্মা

ড° হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা

কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ, গোলাঘাট
অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়

আহু ধানৰ বিজ্ঞানসন্মত কৃষি প্ৰণালী

আহুধান প্ৰধানকৈ দুইধৰণেৰে কৰা হয়- সিঁচা আহু আৰু ৰোৱা আহু। সিঁচা আহু আকৌ দুই প্ৰকাৰে সিঁচা হয় : শুকানে সিঁচা আৰু মাটি বোকা কৰি সিঁচা। অৱশ্যে শেহৰবিধ আমাৰ ইয়াত ইমান জনপ্ৰিয় নহয়।

আহু ধানৰ জাত

জাতি	কৃষিকাল	জাতৰ বৈশিষ্ট্য
(ক) অৰ্দ্ধচাপৰ জাত		
লাচিত	১১৫-১২৫	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা
চিলাৰাই	১২৫-১৩০	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মজলীয়া মোটা
মাধৱ	১২৫-১৩০	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা
ৰংদৈ	১২০-১২৫	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মজলীয়া মোটা
মূলাগাভৰু	১২৫-১৩০	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মিহি
গোপীনাথ	১১০-১১৫	জলসিঞ্চনৰ সুবিধা থকা মাটিৰ বাবে উপযোগী, চাউল মিহি
চকেট - ৪	১২৫-১৩০	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী,
লুইত	১০০-১০৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা
কপিলী	১০০-১০৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা
দিচাং	১০০-১০৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মজলীয়া মোটা
দিখৌ	১০০-১০৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মজলীয়া মোটা
কলং	১০০-১০৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মজলীয়া মোটা
কালচাৰ - ১	১০০-১০৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা

জাতি	কৃষিকাল	জাতৰ বৈশিষ্ট্য
আই আৰ - ৫০	১১৫-১২৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মিহি
পুচা- ২-২১	১২৫-১৩০*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা
ৰাচী	১৩০-১৩৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মজলীয়া মোটা
গোবিন্দ	১১৫-১২৫*	ৰোৱা/সিঁচাৰ বাবে উপযোগী
জয়া	১৩০-১৪০	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা
আই আৰ - ৮	১৩০-১৪০	ৰোৱাৰ বাবে উপযোগী, চাউল মোটা

(খ) ওখ জাত

ৰঙাদৰিয়া	১১৫-১২০	আগতীয়াকৈ সিঁচাৰ বাবে উপযোগী
ডুবাইচেঙা	১১৫-১২০	আগতীয়াকৈ সিঁচাৰ বাবে উপযোগী

* সিঁচি কৰিলে কৃষিকাল ৫-৭ দিন আগবাঢ়ে

মাটি নিৰ্বাচন

আগতীয়াকৈ সিঁচা আছ ধানৰ বাবে পৰ্যাপ্ত পৰিমাণে জীপ থকা মাটি নিৰ্বাচন কৰিব লাগে। ৰোৱা আছৰ ক্ষেত্ৰত জলসিঞ্চনৰ ব্যৱস্থা থকা মাটিৰ প্ৰয়োজন।

সিঁচা/ কঠীয়া পৰাৰ সময়

(ক) সিঁচা আছ : আছ ধান মাৰ্চ-এপ্ৰিল মাহত সিঁচা হয়। আগতীয়া আছ ফ্ৰেব্ৰুৱাৰী মাহৰ মাজ ভাগৰ পৰা সিঁচিব পাৰি।

(খ) ৰোৱা আছ : ৰোৱাৰ বাবে কঠীয়া মাৰ্চ-এপ্ৰিল মাহত পৰা হয়। আগতীয়া ৰোৱা আছৰ কঠীয়া ফ্ৰেব্ৰুৱাৰী মাহৰ মাজ ভাগৰ পৰা পাৰিব পাৰি।

বীজৰ পৰিমাণ

(ক) সিঁচা আছ :

বিঘাই প্ৰতি ১০ কিঃ গ্ৰামঃ (শাৰীবদ্ধ পদ্ধতিত)

বিঘাই প্ৰতি ১১-১৪ কিঃ গ্ৰামঃ (ছটিয়াই সিঁচা পদ্ধতিত)

(খ) ৰোৱা আছ : বিঘাই প্ৰতি ৫-৬ কিঃ গ্ৰাঃ

বীজ শোধন

ৰোগ প্ৰতিৰোধৰ বাবে ইন্দ্ৰফিল এম - ৪৫ (২.৫ গ্ৰাম), কেপটাফ (২.৫ গ্ৰাম), ফলটাফ (২.৫ গ্ৰাম) বা বেভিষ্টিন (১.০ গ্ৰাম) নামৰ ঔষধ, ১ কিঃ গ্ৰাঃ বীজত মিহলাই শুকানে (সিঁচা আত্মৰ ক্ষেত্ৰত) বা ১ লিটাৰ পানীত মিহলাই তিয়াই (ৰোৱা আত্মৰ ক্ষেত্ৰত) শোধন কৰি ল'ব লাগে।

কঠীয়া পৰা পদ্ধতি

(ক) কঠীয়া পৰাৰ বাবে নিৰোগী আৰু সবল বীজ নিৰ্বাচন কৰিব। বীজখিনি পৰিষ্কাৰ পানীত ডুবাই, ওপঙা বীজখিনি পেলাই দি, ৰোগ প্ৰতিৰোধৰ কাৰণে ওপৰত উল্লেখ কৰা ধৰণেৰে শোধন কৰি ল'ব লাগে।

(খ) কঠীয়া তলিখন ১.২৫ মিঃ বহলকৈ চিতা চিতকৈ ভাগ কৰি মাজত এফুটমান বাট ৰাখিব লাগে। এনেকুৱা ১০ মিটাৰ দীঘল এটা চিতাত ২০-৩০ কিঃ গ্ৰাঃ পচনসাৰ, ৮০ গ্ৰাম একক চুপাৰ ফচফেট আৰু ৪০ গ্ৰাম মিউৰেট অৱ পটাচ সাৰৰ প্ৰয়োজন হয়। এটা চিতাত লাহি ধান ৬৫০ গ্ৰাম, মজলীয়া মোটা ধান ৭৫০-৮০০ গ্ৰাম আৰু মোটা ধান ১ কিঃ গ্ৰাঃ কৈ ছটিয়াব লাগে। কঠীয়া তলিৰ মাটিৰ পৰিমাণ মূল পথাৰৰ এক দশমাংশ হ'ব লাগে।

(গ) বীজ চটিওৱাৰ আগতে কঠীয়াতলিখন ভালদৰে বোকা দি সমান কৰি ল'ব লাগে। বাকীখিনি ২৪ ঘন্টা তিয়াই ৪৮ ঘন্টা গাপ গি গাজ মেলাই ল'ব লাগে।

(ঘ) কঠীয়াতলিত এটা-দুটা ব্লাষ্ট ৰোগৰ দাগ দেখা পালে প্ৰতি লিটাৰ পানীত ১ গ্ৰাম বেভিষ্টিন বা ১ মিঃ লিঃ হিনচান নামৰ ঔষধ মিহলাই স্প্ৰে কৰিব লাগে।

(ঙ) শিপা গাঁঠি ধৰা কৃমি আৰু মজাখোৱা পোকৰ আক্ৰান্ত অঞ্চলবিলাকত কঠীয়া পৰাৰ ৬-৭ দিনৰ পিছত প্ৰতি বৰ্গমিটাৰ মাটিত ফুৰাডন ৩ জি (৩ গ্ৰাঃ) বা থিমেট ১০ জি/ বাচুদিন ১০ জি (১ গ্ৰাঃ) প্ৰয়োগ কৰিব লাগে।

(চ) কঠীয়া ৰোৱাৰ আগতে শিপাখিনি ভালদৰে ধুই প্ৰতি লিটাৰ পানীত ১ মিঃ লিঃ ডাৰ্চবেন আৰু ১০ গ্ৰাম ইউৰীয়া মিহলাই ৩ ঘন্টা ডুবাই থ'লে মূল পথাৰত মজাখোৱা, পিয়াজী পোক, পাত-সোহনী পোক আদিৰ পৰা কিছুদিনলৈ সকাহ পাব পাৰি। অৱশ্যে ডাৰ্চবেন নামৰ ঔষধবিধ কঠীয়া তোলাৰ ৫ দিনৰ আগতে প্ৰতি লিটাৰ পানীত ২.৫ মিঃ লিঃ কৈ মিহলাই স্প্ৰে কৰিলেও মূল পথাৰত কিছুদিনলৈ এই পোকৰ উপদ্ৰৱ কমে। ইয়াৰ পৰিবৰ্তে কঠীয়া তোলাৰ ৫-৭ দিনমানৰ আগতে প্ৰতি বৰ্গমিটাৰ মাটিত ফুৰাডন ৩ জি ৩

গ্রামকৈ বা থিমেট ১০ জি / বাচুদিন ১০ জি ১ গ্রামকৈ প্ৰয়োগ কৰিব লাগে।

পথাৰ প্ৰস্তুতি

সিঁচা আৰুৰ ক্ষেত্ৰত পথাৰখন ৩/৪ বাৰ হাল বাই মৈয়াই সমান কৰি ল'ব লাগে। বিঘাই প্ৰতি ১.৩ টন পচনসাৰ/গোবৰ হাল বোৱাৰ প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থাত প্ৰয়োগ কৰিব লাগে।

ৰোৱা আৰুত বন-বাত নৰা আদি গেলিবলৈ জলসিঞ্চনৰ ব্যৱস্থা কৰি পথাৰখন ৩/৪ সপ্তাহৰ আগতেই দকৈ হাল বাই সমান দি থ'ব লাগে। ৰোৱাৰ আগতে ৪ চাহেই বোকা দিয়াৰ বাবে যথেষ্ট। কঠীয়া ৰোৱাৰ আগতে পথাৰখন মৈয়াই সমান কৰি ল'ব লাগে। বিঘাই প্ৰতি ১.৩ টন পচনসাৰ/গোবৰ হাল বোৱাৰ প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থাত প্ৰয়োগ কৰিব লাগে।

সাৰ প্ৰয়োগ

(ক) সিঁচা আৰু

অৰ্দ্ধচাপৰ জাতত শেষৰবাৰ হাল বোৱাৰ সময়ত ১৭ কিঃ গ্ৰাঃ একক চুপাৰ ফচফেট বা ৬ কিঃ গ্ৰাঃ ডি. এ. পি. প্ৰয়োগ কৰিব লাগে।

সিঁচাৰ ১৫-২৫ দিনৰ পিছত ৬ কিঃ গ্ৰাঃ ইউৰীয়া আৰু ২ কিঃ গ্ৰাঃ মিউৰিয়েট অৱ পটাচ প্ৰয়োগ কৰিব লাগে। (প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থাত ডি.এ. পি সাৰ প্ৰয়োগ কৰিলে ইউৰিয়াৰ পৰিমাণ ৫ কিঃ গ্ৰাঃ হ'ব)

সিঁচাৰ ৪০-৫০ দিনৰ পিছত পুনৰ ৬ কিঃ গ্ৰাঃ ইউৰীয়া আৰু ২ কিঃ গ্ৰাঃ মিউৰিয়েট অৱ পটাচ প্ৰয়োগ কৰিব লাগে। (প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থাত ডি.এ. পি সাৰ প্ৰয়োগ কৰিলে ইউৰিয়াৰ পৰিমাণ ৫ কিঃ গ্ৰাঃ হ'ব)

ওখ জাতত সাৰৰ পৰিমাণ অৰ্দ্ধচাপৰ জাতৰ আধা হ'ব।

(খ) ৰোৱা আৰু

অৰ্দ্ধচাপৰ জাতত ৰোৱাৰ সময়ত ৪ কিঃ গ্ৰাঃ ইউৰীয়া, ১৭ কিঃ গ্ৰাঃ একক চুপাৰ ফচফেট আৰু ৪.৫ কিঃ গ্ৰাঃ মিউৰিয়েট অৱ পটাচ সাৰ (বা ১.৫ কিঃ গ্ৰাঃ ইউৰীয়া, ৬ কিঃ গ্ৰাঃ ডি. এ. পি. আৰু ৪.৫ কিঃ গ্ৰাঃ মিউৰেট অৱ পটাচ) প্ৰয়োগ কৰিব লাগে। পোখা মেলাৰ সময়ত আৰু মণি ধৰাৰ সময়ত ৪ কিঃ গ্ৰাঃকৈ ইউৰীয়া টপ ড্ৰেচিং কৰিব লাগে।

ওখ জাতত এই সাৰৰ অৰ্দ্ধেক সাৰ প্ৰয়োগ কৰিব লাগে।

সিঁচা/ৰোৱা

চাপৰ জাতৰ কঠীয়া ২০ ছেঃ মিঃ × ১৫ ছেঃ মিঃ আৰু ওখ জাতৰ কঠীয়া ২০ ছেঃ মিঃ × ২০ ছেঃ মিঃ ব্যৱধানত ৰুব লাগে। গোছে প্ৰতি ২-৩ ডালকৈ কঠীয়া দিব লাগে। যিমান মহীয়া জাত, কঠীয়াৰ বয়স সিমান সপ্তাহতকৈ বেছি হ'ব নালাগে। কঠীয়া যিমান পাৰি ওপৰত (২-৩ ছেঃ মিঃ দত) ৰুব লাগে; নহ'লে কৃষিকাল বাঢ়ে আৰু একেলগে নপকে। মৰি যোৱা কঠীয়া (ৰোৱাৰ ৭-১০ দিনৰ ভিতৰত) সমবয়সীয়া কঠীয়াৰে পূৰাব লাগে।

সিঁচা আছত ২০ ছেঃ মিঃ ব্যৱধানত শাৰী কৰি সমভাৱে বীজ সিঁচিব লাগে। ছটিয়াই সিঁচা আছধানত বীজখিনি যাতে পথাৰখনত সমভাৱে পৰে তালৈ লক্ষ্য কৰিব লাগে।

বন-বাত নিয়ন্ত্ৰণ

সিঁচা আছত, বীজ সিঁচাৰ ২-৩ সপ্তাহৰ পিছত বিন্ধা দি বন-বাত নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰি। শাৰীবদ্ধ পদ্ধতিত সিঁচিলে নিৰণি যন্ত্ৰৰ সহায়তো বন-বাত চিকুনাৰ পাৰে। প্ৰথমবাৰ নিৰণি কৰাৰ ৩ সপ্তাহৰ পিছত আকৌ এবাৰ নিৰণি কৰি বন-বাত খিনি চিকুনাই পেলাব লাগে।

ৰোৱা আছত ধান ৰোৱাৰ ৩ আৰু ৬ সপ্তাহৰ পিছত নিৰণি যন্ত্ৰ বা কোৰেৰে নিৰণি কৰি বন-বাত নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব লাগে।

*****